

eDepot: van **bedrijfsvoering** tot digitale rustplaats

IT-auditors hoef je niet uit te leggen dat archiveren belangrijk is. Al zolang ons vakgebied bestaat, doen we aan dossiervorming en archivering, zodat ons werk ordelijk en controleerbaar is. Onze conclusies en aanbevelingen moeten op basis van een *audit trail* herleidbaar zijn tot de onderliggende bevindingen in ons dossier. Archiveren gebeurt natuurlijk zowel in de private sector als in de publieke sector. Dit artikel gaat specifiek over de publieke sector met overheidsarchieven die vallen onder de Archiefwet.

CHRIS WAUTERS EN BOUDIEN GLASHOUWER

Net als dat je een IT-auditor niet hoeft te vertellen dat archiveren van belang is, hoef je evenmin een archivaris iets uit te leggen over het archiefwezen. Hij weet hoe daartoe geselecteerde archieven op basis van wet- en regelgeving na twintig jaar ordelijk, controleerbaar en toegankelijk en tot de eeuwigheid bewaard blijven. Archivarissen richten zich niet meer alleen op de 'papieren wereld', maar bekommeren zich ook om de digitale archiefvorming [LUCA08]. In de Archiefwet uit 1995 is vastgelegd dat ook digitale informatie van de overheid tot archiefbescheiden wordt gerekend. De uit de wet voortvloeiende en onlangs geactualiseerde Regeling Geordende en Toegankelijke Staat (GTS) beschrijft dat archiefbescheiden, authentiek, betrouwbaar, integer en herbreekbaar moeten zijn [OCW02]. Archivarissen hebben dus verstand van archivering in de papieren wereld, maar moeten zich ook steeds vaker een oordeel vormen over de kwaliteit van de in gebruik zijnde ICT in de archiefwereld.

Hier komen onze werelden samen. Het doel van dit artikel is om IT-auditors meer bekend te maken met een nieuw begrip in de archiefwereld, het eDepot. Dit doen we achtereenvolgens door uit te leggen wat een e-Depot is, aan welke eisen dit moet voldoen en waarom archivarissen en IT-auditors samen moeten optrekken.

WAT IS EEN EDEPOT?

Publieke organisaties die moeten voldoen aan de Archiefwet dragen tegenwoordig niet alleen papieren archieven over aan archiefinstellingen, maar ook digitale archieven. Deze archieven worden opgeslagen in een digitaal depot, vaak eDepot genoemd, waar de archiefbescheiden over meer dan 100 jaar nog steeds raadpleegbaar moeten zijn.

Interessante vragen zijn dan: 'wat is een eDepot precies en waar moeten deze eDepots aan voldoen?' En wat is nu het verschil dan wel de overeenkomst met de gangbare *records management*-systemen als FileNet, Hummingbird, Documentum et cetera?

De Landelijke Organisatie van Provinciale Archiefinspecteurs (LOPAI) heeft zich daar in samenwerking met Het Expertise Centrum (HEC) over gebogen en het antwoord bleek nog zo niet eenvoudig. Er zijn veel definities in omloop en een geaccepteerd kader waar een eDepot aan moet voldoen was nog niet voorhanden. Wel werd snel duidelijk, dat het veel meer is dan een softwareoplossing.

Om die reden besloot het LOPAI zelf een kader te ontwikkelen op basis van het in internationaal verband opgestelde Open Archival Information System-model (OAIS-model). OAIS werd ontwikkeld door NASA's Consultative Committee for Space Data Systems en is vervolgens als ISO-standaard vastgelegd (ISO-14721: 2002). Hoewel het OAIS-model toepasbaar is op zowel papieren als digitale documenten, is het model voornamelijk op deze tweede categorie gericht.

Hoe ziet het archiefproces eruit? Het digitaal archiefstuk (DA) ontstaat bij de overheidsinstelling en wordt bij overdracht aangeboden als digitaal archiefstuk (ADA) voor het eDepot. Daar wordt via het opnameproces (inclusief quarantaine en restauratie) een overgedragen digitaal archiefstuk (ODA) geschikt gemaakt voor lange-termijnopslag in het eDepot. Er kunnen naast nieuw gevormde representaties ook oorspronkelijke representaties worden beheerd als ODA, bijvoorbeeld naast PDF's ook Word-bestanden. Op basis van de vraagstelling van gebruikers wordt door het eDepot het beschikbare digitaal archiefstuk (BDA) verspreid. Dit levert niet alleen nieuwe (gebruiks-) metadata voor het ODA, maar kan ook zelf als nieuwe representatie van het ODA weer opgenomen worden in het eDepot.

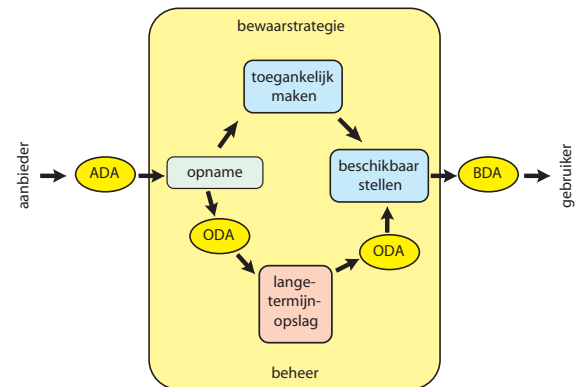
De definitie voor een eDepot die LOPAI ontwikkelde, komt voort uit de op OAIS gebaseerde Trustworthy Repositories Audit & Certification: Criteria and Checklist (TRAC) [TRAC07].

Een eDepot is het geheel van organisatie, beleid, processen en procedures, financieel beheer, personeel, databeheer, databeveiliging en aanwezige hard- en software, dat het duurzaam beheeren van te bewaren digitale archiefbescheiden mogelijk maakt.

In het kader is een omschrijving gegeven van wat een eDepot is. Met andere woorden kun je stellen dat een eDepot dus eigenlijk een evenwichtig geheel is van processen en procedures, organisatie, ICT en een bijbehorende ICT-beheerorganisatie voor beheer en beschikbaarstelling van digitale archiefbescheiden voor een duurzame periode en een breed publiek.

In Nederland werken op dit moment verschillende organisaties aan de inrichting van een eigen eDepot. Voorbeelden hiervan zijn de Koninklijke Bibliotheek, het Nationaal Archief samen met het Gemeentearchief Rotterdam, en de Justitiële Infor-

Figuur 1 Archiefproces op basis van het OAIS-model

matiedienst van het ministerie van Justitie. Het ene eDepot is verder dan het andere, maar ze zijn eigenlijk allemaal nog in de opbouwfase of maken een doorontwikkeling door. Inmiddels zijn er ook initiatieven om te komen tot een *shared service* met regionale historische centra op dit gebied.

WAAROM EISEN STELLEN AAN EEN EDEPOT?

Met de verschijning van het rapport 'Een demeterende overheid?' van de Rijksarchiefinspectie in januari 2005, is het besef gegroeid dat de wet- en

'Het ene eDepot is verder dan het andere, maar ze bevinden zich eigenlijk allemaal nog in de opbouwfase'

regelgeving voor het beheer van digitale overheidsinformatie ook daadwerkelijk moet worden toegepast. In de nota 'Informatie op orde: vindbare en toegankelijke overheidsinformatie' van de staatssecretaris van Cultuur en de minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties staan acht actielijnen die ervoor moeten zorgen dat overheidsinformatie vóór de overdracht naar archiefinstellingen vindbaar, toegankelijk, betrouwbaar, authentiek en volledig is, maar vooral ook blijft [OCW06]. Anders blijft er niets meer over. Er zijn dan ook al experimenten om digitaal materiaal vervroegd in beheer te geven bij het Nationaal Archief. Andere instellingen als bijvoorbeeld het Kadaster of het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) willen juist hun kostbare informatie langer in eigen beheer houden dan de voorgeschreven termijn.

Om de wet in de praktijk te kunnen naleven heeft het LOPAI samen met HEC een toetsingskader ontwikkeld, genaamd ED3: Eisen Duurzaam

Digitaal Depot [ED3-08] (zie de volgende paragraaf). Het doel hiervan was om een instrument en terminologie aan te bieden voor de bewustwording over en de opbouw, ontwikkeling en toetsing van de kwaliteit van eDepots, zowel in de bedrijfsvoeringsfase als in de duurzame archiveringsfase.

WAAR MOET EEN EDEPOT AAN VOLDOEN?

Uiteraard is er wetgeving en zijn er geaccepteerde standaarden van toepassing op het archiefdomein. Zoals eerder aangegeven is er de Archiefwet in 1995, het archiefbesluit en de Regeling Geordende en Toegankelijke Staat (GTS). Deze wet- en regelgeving is van toepassing op het hele archiefdomein: van de overheidsinstelling die gebruikmaakt van een Record Management Systeem (RMS, ook wel RMA genoemd, waarbij de 'A' staat voor 'applicatie') totdat het archiefstuk digitaal is opgenomen in het eDepot en de medewerker of digitale bezoeker er gebruik van maakt. Ook andere wetten zijn hierbij van belang, zoals de privacy- en de openbaarheidswetgeving. De NEN-ISO 15489-standaard gaat in op het archiefmanagement, nader ingevuld voor de te gebruiken programmatuur in de NEN 2082. De NEN-ISO 23081 geeft standaarden voor de toe te kennen metadata en de ISO 14271 geeft een model voor een beheersysteem voor (met name) de langetermijnbewaring van digitale archieven. De relaties tussen de wet-

en regelgeving en de diverse standaarden zijn schematisch weergegeven in figuur 2.

ED3 is gebaseerd op de in internationaal verband opgestelde standaard TRAC, die een zeer goede basis bleek te zijn voor bruikbare en geaccepteerde normatiek. De in ontwikkeling zijnde eDepots in Nederland hielden allemaal in meer of mindere mate rekening met de eisen uit TRAC. Bij een ronde langs enkele eDepots bleek wel dat TRAC in het dagelijks gebruik niet goed hanteerbaar was. De Engelse terminologie was ontwikkeld en de 84 eisen bleken te abstract geformuleerd en ook niet zonder meer toepasbaar te zijn op de Nederlandse situatie. Een ander belangrijk kritiekpunt op TRAC was dat een systeem van weging ontbrak. Alle eisen waren even belangrijk waardoor archiefinstellingen niet goed konden beoordelen waar ze mee moeten beginnen en archiefinspecteurs geen leidraad hebben voor hun oordeelsvorming.

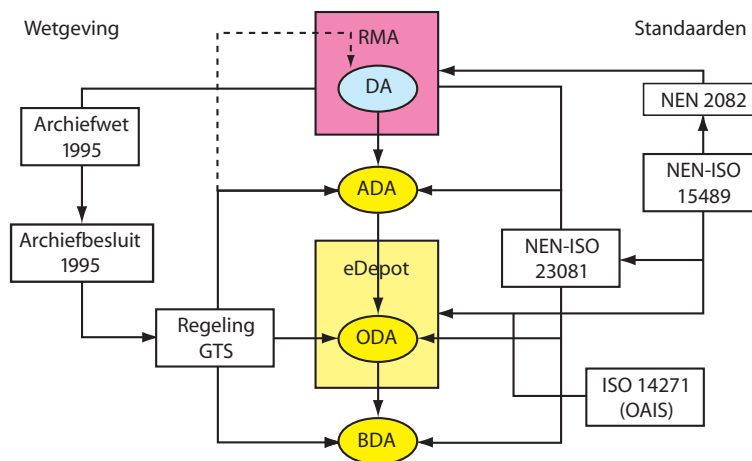
LOPAI heeft TRAC vertaald en toegesneden op de Nederlandse situatie. De eisen van ED3 zijn onderverdeeld in drie categorieën (zie figuur 3):

- A. organisatie, beleid en procedures;
- B. beheer van digitale archiefbescheiden;
- C. technologie, technische infrastructuur en beveiliging.

De eisen zijn daarbij voorzien van een toelichting en iedere eis heeft na consultatie van archiefdeskundigen een waarderingsniveaumeetekregen. Vierendertig eisen hebben het kenmerk 'van doorslaggevend belang' gekregen, drieëndertig eisen 'van groot belang' en acht eisen 'van normaal belang'. De eisen 'van doorslaggevend belang' kunnen als een minimumniveau worden beschouwd. Als aan deze eisen niet is voldaan, kan het management van het eDepot niet garanderen dat de digitale informatie duurzaam kan worden bewaard.

Het instrument is door archivariissen pur sang niet zonder meer juichend

Figuur 2 Samenhang van normatiek in het archiefdomein

ontvangen [INFPROF-08]. Dit is ook wel begrijpelijk, omdat dit een volledig nieuw terrein is en men niet bekend is met het vakgebied IT-auditing. Bij de introductie van ED3 in mei 2008 is echter nadrukkelijk aangegeven dat dit pas een eerste versie is van ED3. De komende jaren zullen de eerste eDepots volwaardig in gebruik worden genomen en zullen er nieuwe eDepots worden ingericht en door archiefinspecteurs moeten worden beoordeeld.

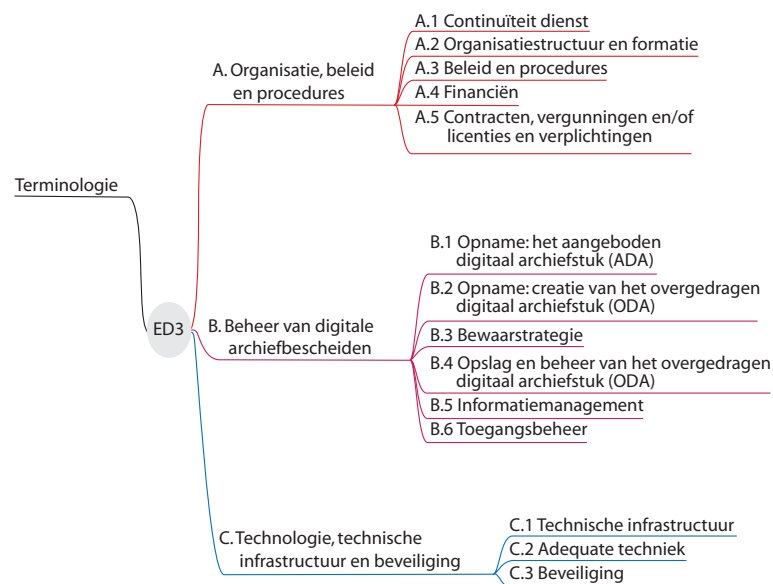
Veel zal in de komende jaren nog moeten uitkristalliseren aan de hand van nieuwe inzichten en ervaringen in de praktijk. Ook de Baseline Informatie op Orde van het Rijk, de nieuwe archiefwetgeving en nieuwe (inter)nationale standaarden zullen leiden tot aanpassing van ED3. Maar in ieder geval is er nu een eerste handvat om aan de slag te gaan met een toets op dit nieuwe terrein. Langer aan de zijlijn blijven staan is niet verantwoord, omdat dan het risico bestaat dat waardevolle informatie verloren gaat.

IT-AUDITORS EN ARCHIVARISSEN: SAMEN OPTREKKEN

Een eDepot bevindt zich volledig op het snijvlak van archief en ICT en hier komen de werelden van de IT-auditor en de archivaris volledig samen. Wij verwachten de komende jaren steeds meer verzoeken vanuit het archiefwezen aan IT-auditors om hulp bij het vaststellen of Document Management Systemen, Record Management Systemen, Enterprise Information Systemen en eDepots voldoen aan de te stellen eisen. De reden hiervoor is dat papieren archieven langzaam verdwijnen en dat de digitale wereld steeds belangrijker wordt. Niet alleen de archiefwaardigheid (metadata) van bestanden moet worden onderzocht, of de kwaliteit van de substitutie van papier naar digitaal, maar ook het inrichten en beheren van een degelijke ICT-omgeving met de organisatie en procedures daaromheen.

Uitsluitend vaststellen dat de omzetting goed is verlopen, is te kort door de bocht. Vastgesteld moet worden

Figuur 3 Overzicht onderdelen van ED3 gebaseerd op TRAC

dat de beheeromgeving (de rekencentrumfunctie) waarin de digitale informatie wordt opgenomen, aan de hoge archief-eisen van betrouwbaarheid en integriteit voldoet.

Dit is iets waar archivariissen van origine in niet thuis zijn, maar IT-auditors vanzelfsprekend wel. Daarbij hebben ook IT-auditors de archivariissen nodig om vast te stellen of de archieven en de metagegevens voldoen aan alle archief-eisen. We spreken uit ervaring dat de samenwerking en dialoog tussen IT-auditors en archivariissen tot mooie resultaten kan leiden. Als we over honderd jaar nog steeds onze archieven willen kunnen raadplegen, in welke verschijningsvorm dan ook, dan móeten we ons in elkaars wereld verdiepen en samen optrekken. We hopen met dit artikel daar een bescheiden bijdrage aan te kunnen leveren. ■

Literatuur

[LUCA08] Archivaris 2.0, artikel in *Binnenlands Bestuur*, 23 mei 2008.

[OCW02] Regeling geordende en toegankelijke staat archiefbescheiden, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, *Staatscourant* 1 maart 2002, nr. 43; www.nationaalarchief.nl/images/3_2563.pdf.

[TRAC07] Trustworthy Repositories Audit & Certification: Criteria and Checklist, februari 2007; www.crl.edu/PDF/trac.pdf.

[OCW06] Brief Ministerie van OCW aan de Tweede Kamer

der Staten-Generaal, 29 juni 2006;

www.minocw.nl/documenten/27456.pdf.

[ED3-08] *Eisen Duurzaam Digitaal Depot*;

www.lopai.nl/pdf/ED3_v1.pdf.

[INFPROF-08] ED3 en archiefdepots waar je niet hoeft te stoffen. *Informatie Professional*, 30 september 2008.

Dit artikel is gebaseerd op ED3, *Eisen Duurzaam Digitaal Depot*, wat de auteurs samen met LOPAI in mei 2008 publiceerden.

Ir. C. L. (Chris) Wauters EMEA is werkzaam als senior auditor/adviseur bij Het Expertise Centrum (HEC) en lid van de redactie van *de EDP-Auditor*.

Mw. B.J. (Boudien) Glashouwer RE RI CISA is werkzaam als plaatsvervangend directeur bij Het Expertise Centrum (HEC) en tevens bestuurslid van het Noord-Hollands Archief.